

**אנימוס ואנימה בקולנוע – חיבור עם 'הנפש האחרת' בשני סרטים:
"גברים" 1985 ו"פריחת הדובדבן" 2008 - דוריס דורי.**

(הרצאה שניתנה במפגש האגודות היונגיאניות, 2011)

רות שריג

אני רוצה להציג היום שני סרטים, שניהם של הבמאית הגרמנייה דוריס דורי. הראשון עוסק באנימוס והשני באנימה.

אנימה ואנימוס הם היין והיאנג שבנפש. בעקבות יונג חזרנו לדבר סינית עתיקה, ולראות אנרגיות גבריות ואנרגיות נשיות בכל אדם.

אנימוס ואנימה הם הכוחות המסתוריים המופיעים בחלומותינו כגבר ואשה, ידועים ולא ידועים.

כיונגיאנים אנחנו חושבים כי הם מסמלים גבריות ונשיות בהתאמה, ואף כי כיום אין בידינו הגדרה ברורה מה פירוש להיות גבר ולהיות אשה, סמלית המושגים הללו משמעותיים בעינינו ושימושיים לנו.

אנחנו זקוקים למי שנוכל להשליך עליו את הבלתי ידוע: את הפוטנציאלים הבלתי ממומשים, את חלקי הנפש הזרים, את מעמקי הנפש הנסתרת שאנו מתגעגעים לגלות בתוכנו. לכל אחד געגועים אל המשלים שלו. כל אדם הוא בעל אבדה המחזר אחר אבדתו. געגוע להתחבר עם מהות הפנימית המושלכת החוצה, על אדם אחר. גילוי הזולת הקרוב הוא גם גילוי עצמנו. הכרת נפש הזולת הקרוב היא גם גילוי נפש עצמנו.

יונג ראה בדמויות האנימוס והאנימה מקור הארה, שליחים ומורי תורת המסתורין.

שניהם כוחות לא-מודעים. "אלים", כפי שהעולם העתיק תפסם.

הם מציגים איכויות רגשיות שקשה להגדירן... מוקפים לעתים קרובות על ידי אטמוספירה של רגישות, סודיות, אינטימיות כואבת ומוחלטות.

אנימוס כמו אנימה מתווכים בין מודע ללא-מודע.

לשני דימויים אלה יש ערך חיובי יוצא דופן.

הגבר בבחירת האהבה שלו מתפתה באופן חזק להשיג את האשה שמקבילה באופן הטוב ביותר לנשיות הלא-מודעת שלו עצמו. זו האשה שיכולה לקבל את ההשלכות של נפשו שלו. אחרי מחצית החיים חייב הגבר למצוא קשר לאנימה בפנים ולא רק בחוץ. וכך גם האשה והאנימוס שלה.

אני אוהבת מה שכתב סמואלס בנושא:

אנימוס ואנימה הם דמויות פנימיות המייצגות את 'האחר', השונה, הזר, המסתורי אבל מלא אפשרויות ופוטנציאלים. המין הוא דימוי של אחרות. זה מסביר למה קל כל כך להאניש בדמיון של דמויות אלו, שאין אפשרות שלא להשליכן. האחרות היא החשובה: מה שחסר בך בהתייחסות לאחר. האחרות לא ניגודים אלא שוני.

אנימוס אנימה מובילים אל הצד האחר. הם מורי דרך נפשיים, מדריכי נפש. הם מחברים את האדם, ה'אני' עם מה שהוא או היא יכולים להפך, עם הסלף, העצמי. השלכה של אנימוס אנימה היא השלכה של פוטנציאל לא-מודע של השתקפות הנשמה. יונג התייחס אל מושג הנשמה כאל האישיות הפנימית, המרכז האמיתי של היחיד.

Soul-image

יחסי גבר אשה אינם פונקציונאליים בלבד: הם משמשים לגבר לראות עצמו באשה ולאשה לראות עצמה בגבר.

אנימוס= מודעות ואנימה= פנטזיה. אם נחשוב כי כל אחד צריך משני הדברים כדי להיות שלם-נוכל להחזיק במושגים היונגיאנים גם כיום.

ומרי מאטון אומרת: אנימוס אנימה בתוך כל אחד, ללא קשר למגדר. כמו יין ויאנג.

בשנות התשעים ראיתי בטלביזיה את הסרט "גברים". עשתה אותו במאית גרמניה, אז לא ידועה בארץ, בשם דוריס דורי. הסרט הוא קומדיה מצחיקה על נושא הגבריות ועל יחסי נשים וגברים.

כמורה של נושא האנימוס, אימצתי את הסרט הלא שגרתי הזה.

הסרט מתחיל כמו הרבה סרטים אחרים: פאולה, גיבורת הסרט, ממהרת למשרדו של בעלה להביא לו עניבה ששכח. כאשר היא פותחת את הדלת היא תופסת אותו בתנוחה אינטימית עם המזכירה. היא בורחת בבכי. במעלית היא פוגשת את סטפן, גרפיקאי צעיר שבא לראיון עבודה ולא התקבל. הוא עצוב, הוא רואה שהיא בוכה, ודרך הצער המשותף- מתחיל ביניהם סיפור אהבה.

יוליוס, בעלה של פאולה, הוא גבר מצליח, עשיר, עסוק, בטוח בעצמו. כשהוא מגלה את הרומן של אשתו, הוא עוקב אחרי המאהב.

כאן מתחיל הסיפור להיות שונה מהרגיל.

יוליוס הבעל מגלה כי סטפן, המאהב, הצעיר הנצחי, שגר ב'חור', בשכירות, מחפש שותף חדש במקום הקודם שעזב להודו. יוליוס לוקח חודש חופשה מהעבודה, אומר לאשתו שהוא נוסע לחשוב על מה שקרה, ושוכר דירה עם סטפן בשם בדוי – דניאל.

פאולה היא עקרת בית. והיא איננה עובדת. ילדיה גדלו ונסעו למחנה צופים לחודש וחצי. מבחינת הגבריות הפנימית שלה, היא איננה ממומשת, וכאב הבגידה של בעלה מקרבת אותה לסטפן ההיפי, עם השער הארוך, שאינו עובד בצורה רצינית, שלא מסוגל להחליט החלטות. שמאוכזב כי לא התקבל כגרפיקאי.

כמו גויניבר מהמיתולוגיה של אבירי השולחן העגול, פאולה מתאהבת בלנסלוט הדיוניסי, הפגוע, הסובל, הנשי, המושך השלכות של אשה. התאהבות היא השלכה של האנימוס. הוא הנשמה שלה, נושא הלפיד.

האשה רואה בגבר חלקים מעצמה שהיא לא מודעת אליהם עדיין והם נחוצים לה, היא זקוקה להם. הגבר מושך את נשמתה, מרצונה, אל מחוץ לה.

בעודה נשואה ליוליוס, שהוא סוג של ארתור האפולוני: אוטוריטיבי, דמות של אב, מפרנס, בנוי יותר.

פעמים רבות מופיע ההבדל בין הגבר במציאות והגבר הפנימי- כמשיכה לשני גברים, כשהאחד קרוב יותר פנימה. כמו שציטטה אסתר הרדינג: כל אשה נשואה לשנים: לבעלה - ולאיש על הירח. על האיש על הירח משליכות הנשים את האנימוס.

בקטע שנצפה באה פאולה לבקר במפתיע. ידיו של סטפן חבושות כי יוליוס – דניאל שפך עליו, לא בכוונה, כביכול, שמן רותח. וגם נפצע בעצמו בסכין שהכין לסטפן. יוליוס בורח ומתחבא על הגג.

אחר כך בתחפושת של גורילה שמצא הוא מתרפק על פאולה, הנמשכת אליו, בלי שתגלה את זהותו האמיתית.

. מתרחש לעינינו מפגש בין גבר חיצוני ופנימי, תהליך של טרנספורמציה משעשע. בסרט זוהי התרחשות חיצונית אך היא מייצגת התרחשות פנימית: הם נעשים דומים זה לזה. יוליוס משתדל להשיג לסטפן עבודה, ללמד אותו להתחייב, להפוך אותו לגבר-גבר. כדי שפאולה תאהב אותו פחות. בינתיים הוא מאכיל אותו כמו אמא טובה, שומר על ניקיון החדר, אותו צבע מחדש קודם לכן, מלביש ומספר את סטפן. תוך כדי התהליך הוא מגלה בעצמו את הפצע הפנימי שלו. הוא הוריד את מסכת האיפי המצליח, הבלתי נגיש, ולבש מסכה של גורילה, סובל, זועם, יורד לשורשים העמוקים, ופוגש גם רכות.

יוליוס חובר לחלק מנפשה של אשתו, לאנימוס, המושלך על המאהב. הוא עושה כברת דרך אתו, ומשתנה אתו יחד. עד כי האיש החוזר לבסוף לאשתו איננו יוליוס המקורי, אלא יוליוס שהתחבר לסטפן, שהשתנה אף הוא.

דוריס דורי נולדה בשנת 1955 בהנובר בגרמניה. במאית, מפיקה וסופרת. למדה לטינית ויוונית עתיקה. אחר כך עברה לקליפורניה ולמדה שם פילוסופיה ופסיכולוגיה (לא הצלחתי לברר אם נפגשה בתורת יונג אבל יש לי הרגשה שאכן). חזרה לגרמניה ולמדה קולנוע במינכן.

"גברים" הוא סרטה השלישי. הסרט משנת 1985 הפך הצלחה כבירה והיה הסרט הנצפה ביותר באותה שנה. בעקבותיו נעשתה מפורסמת בגרמניה ובעולם. היא גם כותבת ספורים קצרים וספרי ילדים וזכתה לפרסים על כתיבתה ועל סרטיה. ביפן התאהבה דוריס דורי כבר לפני עשרים שנה וזה סרטה השלישי העוסק ביפן.

החוויה החזקה שעברה ביפן החזירה אותה לצפייה בסרטי הבמאי היפני יסוז'ירו אוזו. כשלמדה קולנוע חשבה שסרטיו איטיים מאד ולא הייתה לה סבלנות, ספרה בראיון, אך בצפיה בוגרת יותר הבינה את גדלותם. במיוחד את סרטו הקלאסי "סיפור טוקיו" (1953), בו זוג קשישים מכפר קטן נוסע לבקר את ילדיהם הגרים בטוקיו, ולאף אחד מהילדים אין זמן עבורם. כולם עסוקים. ההורים הזקנים הם מטרד. ורק הכלה, אלמנת הבן שנהרג שמונה שנים קודם, מטיילת אתם, ומתייחסת אליהם באהבה.

סרטו של אוזו נחשב לאחת מיצירות הקולנוע הגדולות בכל הזמנים. ויצירתו השפיעה על במאים כמו סקורסזה ווים וינדרס. הסרט "פריחת הדובדבן" לדברי דורי הולך בעקבותיו: מי שצופה בסרט יגלה בסרטה של דורי משפטים שלמים ואף סצנות לקוחים מסיפור טוקיו. לסרט הייתה השפעה גדולה עליה בצפייה בוגרת מאוחרת לדבריה, אולי גם העובדה שאלמנת הבן שומרת את תמונתו בחדרה, למרות שעברו שנים מנפילתו קשורה בכך.

בעלה של דוריס דורי, שהיה הצלם הראשי בסרטיה, מת ב-1996. אחרי מותו לא חשבה שתוכל לעשות עוד סרטים. אך חבר של בעלה שכנע אותה לשוב ולנסות. שש שנים עברו עד שיכלה לכתוב על האבדן.

בסרט " הנאמי" 2008 – "פריחת הדובדבן" . תסריט ובימוי דוריס דורי מהדהד מות הבעל.

השחקנים בסרט הם: אלמר וופר- הבעל, אחד השחקנים הבולטים בגרמניה, והנלורה אלסנר – האשה, שהופיעה גם ב"הכל אודות צוקר". שחקנית מאד מוערכת ומגוונת. פעילה חברתית בין השאר במכון לחקר השואה. זכתה בכל פרס אפשרי בקולנוע ובטלביזיה הגרמניים. וגם בפסטיבלים בעולם.

מאז הסרט "גברים" ועד הסרט "הנאמי, פריחת הדובדבן" עברו עשרים ושלוש שנים ותשעה סרטים.

גיבורי הסרט "גברים" עסוקים באהבות, בגידות, במציאת עבודה, כיאה לגילאי המחצית הראשונה של החיים. דורי עשתה סרט זה כשהייתה בת שלושים. גיבורי הסרט "הנאמי" הם בני ששים עד שבעים. גיבוריה התבגרו אתה, אף כי כמו בסרט הקודם הם מבוגרים מעט ממנה. הם עסוקים בסיכום החיים, במה שהיה בהם, ובמה שלא היה.

בסרט "פריחת הדובדבן" שני דימויים מרכזיים: ריקוד הבוטו, והנאמי - צפייה בפריחת הדובדבן.

בוטו הוא ריקוד יפני מודרני שנוצר אחרי מלחמת העולם השנייה. 1959

שפת ריקוד זו התמרדה נגד המסורת של הריקוד ביפן וחיפשה את הביטוי האותנטי. וכמו שפת התנועה האותנטית: אין דרך אחת לרקוד, ולכל אחד יש את הריקוד המיוחד לו.

כל מי שראה את להקת "סנקאי ג'וקו" שביקרה כמה פעמים בארץ, זוכר את הרקדנים הערומים, הצבועים לבן, מה שטשטש את זהותם המינית, שתוך כדי תנועות איטיות הפכו מעוברים, לזקנים, לילדים משחקים, לנשים, לחיות, לדומם. זה ריקוד של שפת הנפש העמוקה. שפה ייחודית, ארכיטיפית, פנימית. של החיים כפי שהם, ושל מה שמעבר.

בוטו, אומרת דורי, עוסק באור וצל, חיים ומוות. השמחה הופכת לכאב לפני שהופכת לשמחה שוב. אל ריקוד הבוטו התודעה דורי כשצפתה בסרט טלביזיה על אחד מיוצרי הריקוד: קזואו אנו. היא חיפשה מורה לבוטו בגרמניה, והחלה ללמוד זאת.

הרקדן בסרט הוא המורה שלה.

ריקוד הבוטו מסמל בסרט את שורשי ההוויה העמוקים. את הקרבה לטבע. את אישיות מספר שתיים של טרודי, הגיבורה, שרקדה אותו בנעוריה, וחדלה עם נישואיה, כי בעלה פחד מריקוד כזה, שיש בו כל כך הרבה אמת ערומה.

בספרו "זיכרונות חלומות מחשבות" מספר יונג על האישיות השנייה שלו ושל אמו.

על אמו הוא אומר: "היא החזיקה בכל המוסכמות של "האיש מן הרחוב" אך לפתע אישיותה הלא מודעת קפצה וגילתה את עצמה. אישיות זו הייתה בעלת עוצמה מפתיעה... הייתי משוכנע שמתרוצצות בה שתי אישיות, האחת בלתי מזיקה ואנושית, האחרת מסתורית ומאיימת. במשך היום היא הייתה האם האוהבת אך בלילה הייתה אפופת מסתורין. ברגעים אלו היא הייתה כמו כוהנת במערה של דב... התגלמות החכמה המפתיעה של הטבע."

גם על עצמו הוא כותב: "במעמקי נפשי ידעתי ששוכנות בי שתי אישיות. האישיות האחת הייתה בנם של הורי, שצעד לבית הספר כנדרש, האישיות השנייה הייתה בוגרת מרוחקת מבני אדם אך קרובה לטבע, לאדמה, לשמש לירח לחילופי העונות ולכל אשר בו חיים, ומעל הכול קרובה ללילה לחלומות, ולכל אשר נשמת האל בו. ה"משחק" בין שתי האישיות ליווה אותי כל ימי. משחק זה קיים בכל אדם."

אישיות מספר שתיים של טרודי לא לחלוטין בלתי מודעת לה, אך היא התכחשה לה כל ימיה, למען בעלה.

פריחת הדובדבן הוא סמל יפני מובהק. פריחת הדובדבן בורוד ולבן, יפי העצים העמוסים פריחה, ריחם העדין. כל תחילת אביב, באפריל, פורחים העצים עשרה ימים, בהם יוצאות משפחות וחבורות חברים לעשות פיקניק תחת העצים ולהתבונן ביופיים. אחר כך נושרים הפרחים בשיא הפריחה ומכסים את האדמה בשטיח ורוד לבן.

הפרחים הללו מסמלים יופי, נעורים וחלוף. החיים קצרים ובני חלוף.

בספרות היפנית המוות לא מתואר, כמו בספרויות אחרות, על ידי מראה הגוויות אלא בדימוי של הפרחים הנושרים. הפרח קצר הימים מייצג את חוסר האונים של החיים ואת האשליה שהחיים יתמידו לנצח.

אך הפרח הוא גם סמלו של היופי. משוררים רבים הכותבים שיר פרידה מהחיים ("אומרי שיר לפני מותם") מביעים את הכאב על כי פריחת האביב של הדובדבן היא קצרת ימים כל כך...

שיר של סאיגיו, משורר שמת בן 72 בשנת 1190 אומר:

אני רוצה למות
לו יהי זה כך:

באביב, מתחת לפרחי
דובדבן. בשעה שבה
מתחת לפרחי הדובדבן
מוות אביב
הירח של ניסן
באמצע החודש השני ההוא
מלא.
כשהירח במילואו.

ומשורר אחר, קינאו, שמת בן 62 בשנת 1817 אומר:

פרחי הדובדבן של השנה
יודעים כי נגזר דינם
ופורחים בשלווה.

גם **ההרים** קשורים במסורת דת יפן למוות: נשמות המתים הולכות אל ההרים. והמוות הוא מסע אל תוך ההרים.

והמשורר רנגאיי, שמת בן 75 בשנת 1845 אומר בשיר לפני מותו:

משקיף על נופו של
הר פוג'י, אבקש למות
בהיסח הדעת.

סמל נוסף לחיים הקצרים ובני החלוף הוא הזבוב, שחי יום אחד בלבד. סמל זה מלווה את הסרט לכל אורכו. הן בזבובים שנמצאים כמעט בכל סצנה, והן בשיר על חייו הקצרים של הזבוב שמדקלמת האם בעזרת ילדיה ובעלה - כולם זוכרים שיר זה בעל פה.

את מאמרו של יונג בנושא הזוגיות, "**נישואין כקשר פסיכולוגי**" רואה סמואלס כיישום הלכה למעשה של התיאוריה על אנימוס ואנימה, וכיצד הם פועלים ביחסים ממושכים.

במאמר טוען יונג כי לעתים קרובות הקשר בין בני זוג הוא קשר בין אישיות מורכבת, לבין אישיות פשוטה יותר. הפשוטה יותר תראה בנישואין חזות הכול, ואין דבר מחוץ להם, בעוד המורכבת תסבול מחלקים שלא באו על סיפוקם.

את האישיות המורכבת הוא מתאר כמכילה, ואל הפשוטה כמוכלת.

טרודי האשה היא האישיית המורכבת בזוג. ורודי בעלה הוא האישיית הפשוטה. אפילו השם-טרודי מכיל את השם - רודי.

'אם היה נותר לך מעט זמן לחיות מה היית רוצה לעשות?' שואלת טרודי את רודי. 'לא הייתי משנה דבר', עונה רודי שחי את חייו בשרשרת הרגלים קבועה ולא משתנה. עולמו צר והוא אטום לרגשות אשתו, אף כי הוא אוהב אותה עד מאד. את החלק המוכר לו. את אישיית מספר אחת שלה.

אישיית מספר שתיים של טרודי תכיל גם את נפשו של רודי, את האנימה שלו. כאשר הוא מתחבר יותר ויותר לאנימה שלו, לצד הנסתר של אשתו, הוא עושה דברים שקודם לא היה עולה על הדעת שיעשה. הוא נפתח, זורם, נמצא במקום זר בתרבות זרה, הוא שלא שינה ממנהגו לנסוע הלך ושוב יום יום בלי להרחיק מעבר לרדיוס צנוע ונוקשה, - יוצר קשר עם נערה צעירה.זרה, לובש בגדי אשה, בגדי אשתו המתה, ולומד לרקוד. הוא משאיר את כספו לנערה ששמה יו –אתה.

וויליאמס אצל סמואלס, אומרת בהמשך למאמרו של יונג על הזוגיות, כי דימוי לא מודע של האחד, לרוב של המכיל, משפיע גם על המוכל.והדימוי אליו מתייחסים שני הפרטנרים יכול להכיל את הקשר ביניהם.

טרודי ורודי חולקים אותה תמונה פנימית שמקורה בטרודי, והתמונה הפנימית הזו מכילה את שניהם, מחברת ביניהם ומגשימה אותם: את חלומה הלא ממומש של טרודי לגעת בריקוד בשורשי ההוויה, ואת החלק הנשי הפתוח והפנטסטי שלו, שלא ידע כלל שנמצא בו.

המתווכת בין רודי לנשמת אשתו היא יו. הנערה היפנית הרוקדת בוטו ומשוחחת בטלפון עם אמה המתה, בפארק. אף היא דמות אנימה במובן של שליחה ומורת דרך נפשית, מובילת נשמות. וגם שאמנית, המחברת בין עולם המתים והחיים. היא חסרת בית כמו הנזירים הנוודים. אינה קשורה למקום מסוים. היא מבינה היטב למה רודי לבוש בבגדי אשתו, ומלמדת אותו להתקשר אתה דרך הריקוד. ולבסוף לוקחת אותו אל ההר. אל מר פוג'י. מקום אליו הולכות נשמות המתים.

נשירת פרחי הדובדבן בשיא פריחתם מסמלת בעיקר את המוות של הצעירים. באביב ימיהם. הסמוראים, הנכונים למות צעירים בקרב - אמצו סמל זה.

מדוע אם כן מתאים הדבר גם לגיבור שאיננו צעיר כלל?

משום שההתחדשות שהוא עובר היא חדשה וצעירה. ובשיא הפריחה החדשה שלו, עץ דובדבן זקן שפורח, נושרים הפרחים והוא מת.

אולם, דרך החיבור המוחלט שלו אל האנימה, אליה הגיע דרך אישיותה הנסתרת של אשתו, הוא מגשים את מלוא הפוטנציאל האנושי שלו, המרחיב אותו הרבה מעבר לאישיותו הרגילה הצרה, והופך אותו לאדם שלם.

הקשר עם האנימה מחייה את הגבר, מחבר אותו אל הרגש, הפנטזיה, החיוניות. רודי הנוקשה התעורר לתחייה וגילה עולמות חדשים בתוכו.

המפגש עם האנימה, אומר יונג, הוא גולת הכותרת בהתפתחות. הוא מבחן אומץ, ניסיון לכוחות הרוחניים והמוסריים של הגבר. הדברים הבלתי צפויים ביותר, הדברים הכאוטיים והמאיימים, הם שמגלים משמעות עמוקה ביותר.

רק כאשר יש מפגש של התמודדות רצינית עם האנימה מגיעה ההבנה כי מאחוריה מצוי משהו שהוא כעין מטרה חבויה, שמשקפת ידיעה עליונה על חוקי החיים. יונג קרא לזה יעוד.

מאחורי האנימה נמצא ארכיטיפ המשמעות, כפי שהאנימה היא ארכיטיפ החיים עצמם.

ליד ההר הנשקף לאגם האוהבים, בתמונה נשגבת, ניתכים טרודי ורודי בריקוד - לכלל יחידה אחת, מחוברים במוות. הוא גילה אותה אחרי מותה וחי אותה דרכו. אישיות מספר שתיים שלה שהפחידה אותו, הופכת להיות גם שלו.

איחוד הנשמות האוהבות הוא החתונה הקדושה, הקוניונקציו. 'פרטיסיפסיון מיסטיק' של מעלה.

הוא והיא נעשים לאחד.